

ло до израз по Илинденското востание, кога Дедо Андреја не бил меѓу живите. Карактеристично е што во прво време раководителите, депримирани од илинденскиот дебакл, во услови на силна османска репресија, се пасивизирале. Оттаму е разбирливо што припростите војводи, непречени од никого, се нашле во својот елемент, развивајќи, според Ѓорче Петров „страшна агитација ... против интелигенцијата“. Во тоа предничел Толе Паша во осудата на „даскалите“ што ја напуштиле земјата, а Апостол Петков Еницевардарско сонце се саморекламирал: „Биринџик чета е мојата“.

Другиот случај се однесува на конфликтните односи на Дедо Андреја со Јордан Пиперката. Авторката критички е настроена кон Пиперката, осудувајќи ја неговата болна суета која ги газела ривалите.

И најпосле, Даринка Пачемска Петреска подробно ја опишува последната животна битка на Дедо Андреја во борбата кај с. Могила, Битолско, во мај 1903 година.

Резимирајќи, авторката меѓу другото истакнува: „Дедо Андреја не го дочекал чинот на Илинденското востание, но се вградил себеси во колективното семакедонско националноослободително дело и во темелите на Македонскиот Илинден“ (172)

Посебно се илустративни прилозите сочинети од спомени и песни за Дедо Андреја.

Монографијата за Дедо Андреја од Мало Црско, со својот привлечен стил и јазик, со сериозната научна фундираност, претставува вредно остварување. Патриотската порака на ова дело е посебно едукативна за помладите генерации.

Димитијар Димески

Стојан РИСТЕСКИ, ЛЕШАНИ **Струга, 2000**

Нашите предци во руралните средини низа векови паметеле многу значајни настани и познати личности од роднокрајната историја и усно им ги предавале спомените на своите потомци. Усната историја на своето родно место ја носат во себеси мнозина родноселци додека се живи, независно од фактот каде живеат. Настаните и личностите поврзани за Лешани и за неговата околина најпрвин усно ги осознал, а потоа и стручно ги аргументирал авторот на посочениов труд, проф. д-р Стојан Ристески, познат на македонската научна и општествена јавност по широкиот спектар научни и стручни

проучувања во македонистиката, презентирани во четириесетина одделни публикации.

Монографијата *Лешани*, инаку прва целосна објава за оваа населба, авторот ја поделил на неколку целисти. По *Предговорои* (7-8) следуваат: *Природно-географски целисти* (9-16), *Археолошки локалитети*, *Светилишта*. *Црква* (17-67); *Периодои* *по 1944 година* (68-79); *Посијанокои* *на селото* *и етногенезата* *на население* *то* (80-171); *Својанство* (172-190); *Просвета* *и култура* (191-200); *Етнографски одлики* (201-222); *Политичко делување* (223-227) и *Физичка култура* (228-229) по што следуваат:

Извори и литература (230-232) и трудови од авторот (233).

Откако во предговорот авторот ја открива методологијата на работата врз монографијата, тој во првата целост ги дава географската положба на Лешани и на поновата населба Горко Поле, кои се наоѓаат во Долна Дебрца. Посебна драгоценост во оваа целост е фактот што Ристески приведува околу двесте имиња на месноста во изворна форма од разгледваните синори.

Во однос на археолошките локалитети се претпоставува дека во месностите Лешанска Горица и Думејчка Горица имало неолитска населба, а во поглед на светилиштата и црквите Ристески посочува повеќе такви. Авторот истакнува дека „Црквата одиграла непроценлива улога во животот и во регулирањето на животот на луѓето. Таа грижа на Црквата не прекинала во ниеден момент, без разлика на нејзиниот статус што го имала во одреден период.“ Тој наведува дека до црковниот суд имало многубројни обраќања од лешанци. Преку црковниот суд биле решавани многу нивни проблеми од сферата на брачните и на имотните односи.

На историски план се проследени збиднувањата од постарите времиња до денес. Меѓутоа, во официјален државен документ името на селото Лешани првпат било споменато во Муфасал дефтерот на Охридската лива во 1582 година, кога тоа броело 376 жители и се сметало за второ по големина во нахијата Дебрца. „По потпаѓањето под османлиска власт, Лешани ја делело судбината на другото подрачје. Од бројните и неподносливи насилства и зулуми во кон-

тинуитет ги снемало старите жители на големото село Лешани и тоа станало царски недвижен имот (емљак).“ Од крајот на XVII век до Првата светска војна голем дел од имотите ги поседувале туѓинци, доселувајќи чифлигари на имотите. Царски недвижен имот било и Горко Поле. Тоа постепено растело за да прерасне во 1985 година во селце со 15 куќи.

Втората половина од XIX век, нагласува авторот, за Лешани била многу бурна. Влијание имале грчката, бугарската и српската пропаганда, особено српската, која во последните децении од XIX век „го отворила и првото световно училиште во манастирот Си Свети“.

По формирањето на ВМРО во 1893 година прв нејзин член во Долна Дебрца во 1894 година станал поп Васил Попангелев од Лешани, игумен на манастирот Си Свети. Тој соработувал со Христо Узунов и посветувал храбри Македонци во тајната на револуцијата, кои во 1901 година ја формирале првата востаничка чета во Охридско.

Во периодот до 1904 до 1918 година продолжиле кражбите и насилствата, злоделата и убиствата на невини луѓе од страна на различни туѓински банди. Ниту тогаш ниту со Балканските војни од 1912 и 1913 година ниту со Првата светска војна не се променил животот на нашиот човек. Само се сменуваале господарите и што е најтрагично, и Македонија е распарчена. Во 1913 година против српските окупатори се кренало Охридското востание на чело со Петар Чауле, во кое зеле учество и лешанци. Но востанието било во крв задушено, при што на најсвиреп начин биле по-

губени голем број лешанци и други Дебрчани.

Со завршувањето на Првата светска војна, Лешани повторно било под српска власт. Тогаш немало можности за револуционерна дејност, па затоа Ангел Попвасилев, виден македонски деец и, според авторот, најголем револуционер од Лешани, се повлекол во Софија, каде што и бил убиен во 1924 година. Теророт и натаму продолжил за србизација на Македонците.

За време на Втората светска војна (1941-1944) Лешани било под италијанска, а подоцна под албанска окупација. Но тоа е и време кога народот се организира за национално ослободување. Авторот одбележува дека при крајот на 1941 година била формирана партиска организација во Лешани од Петре Пирузе.

Во Народноослободителната борба авторот наведува дека директно со оружје со бореле 81 лешанец. Според нас, овој голем број учесници во НОБ недвосмислено укажува на големата храброст и борбеност на лешанците и на нивната преголема желба за национална и социјална слобода.

Периодот по 1944 година авторот го претставува поаргументирано, зашто постојат и документи и живи сведоци. Тој особено се задржува на годините по војната, кога населението се соочувало со многубројни тешкотии.

Во однос на бројот на жителите, кои се Македонци, Ристески ја констатира болната вистина за Лешани и за Дебрца. Имено, тој вели дека „миграцијата го сведе населението на ниво од 1900 година“. Во пописот од 1994 година во Лешани имало 146 домаќинства со 472 жители, а во

Горко Поле имало 12 домаќинства со 27 жители.

Мошне драгоцен дел од монографијата е оној во којшто се даваат одделни податоци за секој од 32-та рода, претставени и со дијаграми на родословијата. Авторот за секој род, меѓу другото, дава податоци од каде е дојден нивниот предок, го објаснува нивното презиме и ги наведува потомците по машка линија, со исклучок на домазетите. Родословите со нивната широка разгранетост од имиња и презимиња, предадени според народното именување, на својевиден начин претставуваат речници на македонски христијански лични имиња и презимиња.

„Од втората половина на XIX век печалбарството зело широк замав. Печалбарството до Втората светска војна било тешко, макотрпно, но она што се случи по 1955 година, нагласува Ристески, е национално трагично. Од тие што отидоа гоа на печалба во европските и во прекуокеанските земји ретко кој се врати.“ Уште попотресно е следното исказување на авторот: „Тоа е трагичноста, а уште потрагично е што и на останатите умот им е на заминување. Кога би се дала можност, вели Ристески, да замине кој сака, Лешани би останало празно.“

„Образовната структура на населението во Лешани, вели Ристески, денеска е сосема изменета во позитивна смисла. Најбројни се тие со завршено осумгодишно и средно образование, но доста ги има со виша и со висока наобразба, а неколкумина и со научен степен“.

Народната култура се изразува преку песната, прозата, орото, орската мелодија, везот, плетењето

и др. „Културата на Лешани во минатото, истакнува Ритески, била тесно поврзана со дејноста на манастирот Си Свети. Тој бил жариште на културата“ не само на Лешани туку и на цела Дебрца. „Денеска Лешани, живее живот како и во урбаните средини: нема куќа без радио и ТВ апарат, има многу со ТВ камери, повеќето имаат телефонски приклучоци, па и на мобилната телефонија“.

Во одделот „Етнографски одлики“ Ритески дава опис и на народната носија, карактеристична по белината, која се дели на машка и на женска.

Од обичаите, авторот со извесна носталгичност зборува за фамилијарната задруга која опстојувала порано, кога имало „голема грижа за децата, за старите и болниците“. Денеска, вели тој, „набрзо по женидбата секој се дели“.

Меѓу стопанските обичаи, авторот ги приведува обичаите кои „постојано се модифицираат, но доста од нив ја зачувале својата изворност до денеска“. Ритески ги дава најтипичните карактеристики на лешанскиот говор, заеднички за сите села во Дебрца, кои спаѓаат во охридскиот говор.

При самиот крај од монографијата „Лешани“ авторот го прикажува и политичкото дејствување во селото, почнувајќи од Втората светска војна наваму. Тој нагласува дека лешанците масовно стапувале во антифашистичката војна под раководство на Комунистичката партија, затоа што единствено таа се застапувала за ко-

нечно решавање на македонското прашање.

Со повеќепартизмот, кој започна по 1990 година по осамостојувањето на Република Македонија, настанало оживување и раздвиженост на политички план. Како главна придобивка од него авторот ја потенцира сознајбата на избирачите дека „власта е менлива категорија“.

На крајот од овој приказ ќе истакне дека благодарение на проф. д-р Стојан Ритески се спасува од заборава едно катче од македонската национална историја, етнологија, фолклористика, лингвистика и сè она што го чини битието на Македонецот. Во целата монографија, врз фонот на општата положба на македонскиот народ, авторот предава личности и настани од локалната средина Лешани и Горко Поле. Нивната положба е претставена на историски и на сегашен план. На тој начин се добива целосна слика за животот и работата на населението од овие две населени места, кои чинат една целост.

Монографијата е збогатена со 58 фотографии, 9 факсимили, 6 илустрации и 2 мапи. Особена драгоценост претставуваат дијаграмите на родословијата на родовите во Лешани и Горко Поле. Со текстот, придружен со богатиот илустративен материјал, нам ни е овозможено неповторливо патување низ времето, збогатувајќи нè со нови сознанија за падовите и за извишувањата на интелегентниот и храбриот македонски народ.

Васил Дрвошанов